

Философи, шашин судлал-ХІV

**ОЙЛГОХУЙ БА ТАЙЛБАРЛАХУЙН ХАРИЛЦААНЫ ТУХАЙ
ГЕРМЕНЕВТИКИЙН ҮЗЭЛ САНАА**

*Г.Лодой (Ph.D), профессор
Б.Дуламсүрэн (Докторант)
МУИС. НШУС.
Философийн тэнхим*

Түлхүүр үг: ойлгохуй, тайлбарлахуй, утга санаа, ойлгохуйн объектив ба субъектив тал, бичвэр, герменевтик эргүүлэг, угтвар ойгоц, урьдач үнэмшил.

Гол утга: Ойлгохуйн асуудал нь эртний үед тайлбарлахуйтай адилтгагдаж, ХІХ зуунд бичвэрийн утга санааг зохиогчийнхоор сэргээх зорилт болж байсан бол ХХ зуунд шинэ утга санаа бүтээхүйтэй холбогдох болсон байна. Ойлгохуй бол ямагт утга санааг ойлгохуй, утга санаа олж авах хэрэгсэл бөгөөд утга санаа бол ойлгохуйн агуулга юм. Энэ үгүүлэлд ойлгохуй ба тайлбарлахуйн харилцааны асуудлаарх герменевтикийн гол төлөөлөгчдийн зарим баримтлалыг товч авч үзлээ.

Ердийн ухамсрын түвшинд ойлгохуй нь ямар нэг юмыг ухаарах, агуулга, утга холбогдлыг ухамсарлах чадвар, эсвэл ямар нэг юмны өөр тайлбар гэж ойлгогдоно.⁹⁰

Ойлгохуй бол түүх эдүгээ үйлчилж буй явдал бөгөөд аливаа ойлгохуйтай зүйрлэж болох хэлний үзэгдэлд түүхэн замналаа тавьдаг гэж нотолж болохуйц юм.

Герменевтикийн хэрэгслүүд үүссэнээр ойлгохуй нь тэмдгийн утгыг тайлах урлаг болж, хожим нь шашны, хэл шинжлэлийн, хуулийн гэсэн герменевтикийн чиглэлүүд үүссэний үр дүнд л ойлгохуйн ерөнхий зарчим, урьдчилсан нөхцөл, механизм юу болох тухай асуудал гарч иржээ. Энэ үеэс эхлэн ойлгохуй нь арга, арга зүйн ухагдахуун гэгдэх болов.

“Ойлгохуй” нь философийн герменевтик, “ойлгогч” социологийн янз бүрийн чиглэлүүдэд онтологийн ухагдахуун болж хүний ахуйн зарчим, нийгмийн бодит коммуникацийн бүрдлүүдийн утгыг тайлах арга хэмээх шинэ статустай болсон байна. Хүн ахуй болон хэлтэй холбоотой байдгаас ойлгохуйн боломж бол ахуйн бүтцэд өөрт нь агуулагддаг байна.

Философи болон онолын социологит ойлгохуй нь танин мэдэхүйн хэрэгслийн хувьд категори, зарчим, арга болж хувиран хөгжсөн замналыг:

- Уран илтгэхүй - экзегезийн;
- Герменевтик - үнэлэмжийн;
- Лингвистик - онтологийн;
- Ёс зүй - прагматикийн гэсэн үе шатуудад хувааж болох юм.

---

⁹⁰ Ожегов, С. И. Словарь русского языка : ок. 57 000 слов / Под ред. докт. филол. наук, проф. Н. Ю. Шведовой. -14-е изд., стереотип. - М.: Рус. яз., 1983. х.816 с.

Ойлгохуйг ямар аспекттай холбоотой судлагдаж буйгаар нь: - гносеологийн (ойлгохуй бол танин мэдэхүйн арга); - семиотикийн (ойлгохуй бол тэмдгийн агуулгыг илрүүлэх техник); - онтологийн (ахуйн суурь зарчим); - ёс зүй-коммуникацийн болон праксеологийн (ойлгохуй бол хүчирхийлэлгүй харилцан үйлчлэлийн парадигм) гэж ангилдаг.

Ойлгохуй бол шинэ мэдлэг олж авахад бус харин мэдлэгийг ухамсарлахад чиглэсэн сэтгэхүйн үйл юм. Ойлгохуй бол ямагт субъектив бөгөөд хувийн ойлгоцод үндэслэнэ. Ойлгохуйн онцлог нь хоёр нөхцлөөс: бидний оршин буй нөхцлөөс болон бидний шийдвэрлэж буй зорилтоос ямагт хамаарна.

Оногдохууныг ойлгоно гэдэг нь тухайн объектын утга санааг ухаарах гэсэн ганцхан санаанд ойлгохуйн тухай орчин үеийн олон тодорхойлолт тулгуурладаг. Ойлгохуйг ихэнхдээ танин мэдэхүйн объектын тухай субъектэд урьд нь мэдэгдэж байсан болон шинээр нээгдэж байгаа шинжүүдийн хооронд холбоо тогтоох, мөн түүнчлэн объектын шинэ шинжүүдийн утга санааг «операциональ байдлаар» тогтоох, сэтгэн бодох үйл ажиллагааны бүтэц дэх тэдгээрийн байр суурь, үүргийг тодорхойлох сэтгэхүйн бүрэлдэхүүн гэж тайлбарладаг.

Сэтгэл судлалын тайлбараар ойлгохуйг хүрээлэн буй орчны юмс үзэгдлийн буулгалт төсөөллийг тодорхойлж буй гол шинжийг ялган гаргах үйл гэж үзнэ. Зарим контекстэд ойлгохуй нь хүний бүхий л төвүүдийн зохицолтой ажиллагаанд үндэслэн онцгой чадваруудыг нээдэг дээд мэдлэг гэж тайлбарлагддаг.

“Ойлгохуй” хэмээх нэр томъёог сүүлийн үед компьютерийн шинэ хэл бүтээхтэй холбоотой онцгой ихээр хэрэглэх болжээ. Коммуникацийн шинэ виртуал орон зай үүссэн нь мэдээллийн хуримтлал, хадгалалт, дамжуулалтыг хангах хэрэгсэл, кодчиллын түгээмэл хэрэгсэл, тиймээс ойлгохуй хэмээн сэтгэгддэг код тайлах хэрэгсэл шаардлагатай болсон байна. Хүн ба хиймэл оюун ухааны харилцан үйлчлэл нь ойлгохуйн асуудлыг инженер-техникийн талбарт аваачиж шинэ агуулгатай болгож байна. Ойлгохуй нь орчин үеийн хэл шинжлэл, хэлний янз бүрийн хэрэглээнд “прагматик онтологийн” утгатай болсон билээ. Салбар хоорондын судалгааны когнитив онолуудын зорилт нь ойлгохуйн тухайд бүхий л үйл явцыг зохицуулах систем боловсруулах явдал юм.⁹¹

Орчин үеийн хүмүүнлэгийн технологи “ойлгогч” («ойлгогч социологи», «ойлгогч хууль зүй», «ойлгогч ёс зүй») болж байгаа нь тодорхой нэг мөр болгоход хүргэж буй төгс /эксперт/ мэдлэгийн үзэл санаа /идеал/ дэлгэрч түүний хариу болж байгаа явдал гэж үзэж болно. “Ойлгохуйн” хандлагыг хэрэглэх салбар өргөжиж байгаа нь ойлгохуйн феноменыг философийн үүднээс дахин авч үзэхийг шаардаж байна.

⁹¹ Дейк ван, Т. А., Кинч, В Стратегии понимания связного текста // Новое в зарубежной лингвистике. - Вып. 23. Когнитивные аспекты языка. - М., 1988.

Үндсэн утга бүрдүүлэгч ойлголтууд ба ертөнцийг үзэхүйн шинэ зорилтуудын хооронд урьд нь тогтсон тогтвортой холбоо эвдэрч, хуримтлагдсан туршлага ба онолын хүрээнээс халин гарсан үед философид ойлгохуйн асуудал чухалчлагдаж ирдэг ажээ.⁹² Ойлгохуйн асуудал нь орчин үед харилцан ойлголцлын утга учрыг илүүтэй илэрхийлж байна. Харилцан ойлголцлын боломж, нөхцлийн асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэснээс амьдралын чанар хамаарах бөгөөд үл ойлголцол нь “ахуй бусын аюул”, “утга санаанууд бие биеэсээ хүнийсэх, өөр утга санаанд таагүй хандахад”, бусад уламжлал, соёлыг харийн, орших эрхгүй хэмээн үзэхэд хүргэж байна хэмээн орчин үеийн олон судлаач тэмдэглэсэн байдаг.

Ойлгохуй ба тайлбарлахуй нь философийн герменевтикийн тулгуур асуудал бөгөөд энэ талаар герменевтик философи үүсэн хөгжиж ирсэн түүхэнд сэтгэгчдийн боловсруулсан олон янзын үзэл баримтлалууд байдаг билээ. Энд асуудлын хүрээг нэлээд нарийвчилж зарим жишээн дээр дэлгэрүүлэн авч үзье. Ойлгохуй ба тайлбарлахуйн арга техникийг боловсруулахыг зорьсон хүн бол Ф.Шлейермахер билээ.

Шлейермахер хоорондоо нягт харилцан уялдаа бүхий ойлгохуйн хэд хэдэн аргыг ялгасан бөгөөд тэдгээр нь нэг нэгнээсээ салангид сэтгэгдэх боломжгүй юм. Ойлгохуйг объектив, субъектив хоёр талтай хэмээн тэрээр үзээд эдгээр нь тус бүрдээ ойлгохуйн: түүхэн ба дивинатор хоёр хэлбэрээс бүрдэнэ гэжээ. Ийнхүү объектив түүхэн, объектив дивинатор, субъектив түүхэн, субъектив дивинатор гэсэн дөрвөн янзын тайлбарын арга бий болдог байна. Хэдийгээр судалгааны программ боловсруулахад тооцож үзэх ёстой ч гэсэн ойлгохуй боломжгүй юмуу гажсан нөхцлөөс биш харин асуудлыг эерэгээр шийдвэрлэх нөхцлөөс герменевтик урлаг хөгжсөн байж болно гэдгийг Шлейермахер тэмдэглэж байна. Тайлбарлахуйн герменевтик урлаг нь дүрмүүдээ тухайн яриаг түүхэн ба дивинатор, объектив болон субъектив байдлаар сэргээх зөвхөн эерэг томъёоллоос хөгжүүлж болно.⁹³

Объектив ойлгохуйн судлах зүйл - яриа нь хэлний баримт мөн. Зохиолыг энэ талаас нь хэлний мэдлэгээр дамжуулан судална. Зохиогч болон түүний үеийнхэн хэрхэн ярьж байсныг судалсан хүн үүнд амжилт олж чадна. Объектив түүхэн ойлгохуй бол “яриа нь хэлний нийтлэгт яаж үзэгддэгийг”, харин объектив дивинатор ойлгохуй нь “яриа яаж хэлний хөгжлийн талбар болдгийг” магадлахыг хичээдэг. Объектив түүхэн ба объектив дивинатор ойлгохуй нь хамтдаа хэл зүйн тайлбарыг бүрдүүлнэ. Ойлгохуйн субъектив тал нь сэтгэхүйн баримт болох ярианд чиглэж энд төв нь “яриаг санаачлагч”, бичвэрийг зохиогч байна. Субъектив судалгааны боломж нь бүтээлийг зохиогчийн дотоод гадаад амьдралын тухай мэдлэгээр нөхцөлдөнө. Субъектив түүхэн ойлгохуй нь “яриа яаж сэтгэхүйн баримт болдог”

⁹² Автономова, Н. С. Рассудок, разум, рациональность. - М.: Наука, 1988. -286 е.; Быстрицкий, Е. К. Научное познание и проблема понимания. - Киев: «Наукова думка», 1986.х.134.

⁹³ Schleiermacher Fr., Werke. Auswahl in vier Bänden. Bd. 4., 1911, S. 146.

асуудлыг судалдаг бол харин субъектив дивинатор нь ярианд агуулагдаж буй санаа хэрхэн үүсч зохиогчид нөлөөлсөн нөхцлийг илрүүлэхийг оролддог. Энэ ойлгохуй бол “бусдад шингэх”, зохиогчийн дүрд амилах бөгөөд зөвхөн “төсөөтэй сэтгэц бүхий” хүмүүст л бүрэн хэмжээгээр хэрэглэгдэнэ. Субъектив түүхэн ба субъектив дивинатор ойлгохуйг хамтад нь Шлейермахер сэтгэл зүйн тайлбар гэж нэрлэсэн билээ.

Ойлгохуйн энэ дөрвөн арга нь салшгүй нэгдэлтэй, байнгын харилцан үйлчлэлд оршино. Тайлбарлагч нь түүхээр нөхцөлдсөн хэлний мэдлэг, зохиогчийн амьдрал ахуйн нөхцөл, хувь заяаны нь өвөрмөц байдал, түүхэн цаг үе, хэв маягийн онцлогийг харгалзан үзэж бичвэрийг хэлний үзэгдэл, хүний бүтээл болохын хувьд судалдаг. Зохиогч нь хүмүүжлийн явцад, оршин буй уламжлалыг шүүмжлэлгүйгээр эзэмшихдээ тухайн үеийнхээ зарим үзэл санааг шууд шингээн авсан байж болно. Зарим талыг ухамсаргүйгээр өөрийн болгож ч болох юм. Тайлбарлагч нь зохиогчийн цаг үе, түүний хэл, тайлбарлагдаж буй бичвэрийн хэв маягийн онцлогийг судалснаар зохиогчоос илүүт, тухайлбал бичвэрийн зохиогчид ухамсаргүйгээр юу үлдсэнийг мэдэж болно. Ийм учраас тайлбарлагч нь зохиогч болон түүний бүтээлийг өөрөөс нь хамаагүй илүү ойлгож болох юм. Тайлбарлагдаж буй бичвэрийг ухварлах, түүнд ойлгохуйн үүргийн талаарх ийм нөхцөл байдал нь хожим романтик герменевтик гэж нэрлэгджээ. Энэ нь мэдрэхүй ба бичвэрийг тайлбарлах үйл явцад герменевтик аргыг туйлчлах дээр үндэслэгдэнэ.

Бичвэрийг тайлбарлах техникийн талаар зарим чухал зүйлийг тодотгох хэрэгтэй. Шлейермахер бичвэрийг тайлбарлах ерөнхий арга зүйн дүрмүүдийг томъёолсон. Үүнд: а) эхлээд зохиолын ерөнхий тоймыг гаргах; б) үүнтэй нэгэн зэрэг хэл зүйн болон сэтгэл зүйн тайлбарын тусламжтайгаар ойлголтуудыг тайлах; в) дээр нэрлэсэн хоёр тайлбарыг “зохицуулан” нэгтгэсэн нөхцөлд л цааш гүнзгийрүүлэх; г) эргэж заавал буцах, хэрвээ тэдгээр нь зохицохгүй бол хэл зүйн болон сэтгэл зүйн тайлбар зохицолдохгүй байгаагийн шалтгааныг олох хэрэгтэй болно. Бүхлийг ойлгохуй нь хэсгийг ойлгохуйгаас бүрэлдэнэ, гэвч эхлэлийг төгсгөлд нь ойлгоно, тиймээс “эхлэлтэй байхын тулд төгсгөл байх хэрэгтэй бөгөөд энэ нь дээрх бүрдлийн сэтгэхүйн ерийн хэмжүүр гэдэг чухал шаардлага бий.”⁹⁴ Сэтгэл зүйн тайлбар нь зохиолд шууд өгөгдөхгүй, ил харагдахгүй учраас Шлейермахер үүнд ихэд анхаарч байв. Түүний бодлоор сэтгэл зүйн тайлбар хийхийн өмнө “зохиолчийн хувийн амьдралыг мэдэж болох тул түүнд судлагдахуун болон хэл хэрхэн өгөгдсөнд” анхаарлаа хандуулах хэрэгтэй⁹⁵ ажээ.

Дивинатор болон харьцуулах сэтгэл зүйн тайлбарын хоёр арга байдаг. Тэдгээр нь бие биенээсээ хамаарах ёсгүй, нэгийг нь хэрэглэж байхдаа нөгөө рүү хандаж болохгүй, гэхдээ

⁹⁴ *Schleiermacher Fr., Werke. Auswahl in vier Bänden. Bd. 4., 1911, x. 149.*

⁹⁵ *Мөн тэнд.х.152*

өөр нэг чухал зүйл нь: хоёр аргыг хэрэглэсний дараах үр дүн нь нэг нэгэндээ харшлах ёсгүй. Харин ч тэдгээрийн зохицол нь сэтгэл зүйн тайлбарын амжилтын шалгуур болно. Дивинатор арга нь тусгайг шууд ойлгохуйг эрэлхийлж, харин харьцуулах арга бол ерөнхийд нь авч үзнэ. Тэр нь ойлгогчийн нийтлэг ба ойлгогдохууны нийтлэгийг зэрэгцүүлэн тавьж харьцуулах дээр үндэслэнэ. “Сэтгэл зүйн тайлбарын зорилго нь тухайн санааны бүрдлийг тодорхой хүмүүсийн амьдралын нэг тал болох хувьд нь ойлгох явдал юм”.⁹⁶

Энэ зорилт нь “зохиогч ба тайлбарлагчийг хослуулах аргыг хооронд нь” адилсуулахын хэрээр амжилттай хэрэгжинэ гэж тэрээр үзсэн байна⁹⁷.

Зохиолыг хэлний үзэгдэл болохын хувьд тайлбарлах объектив тал нь өнгөц харахад техник талд хамаарч сэтгэл зүйн тайлбартай холбогдохгүй. Тэр нь: медитаци болон композицийн хоёр аргатай. Медитаци нь “зохиолын генетик ойлгохуй”, харин композици нь “зохиолын объектив ойлгохуй” мөн гэсэн үзэл байдаг. Гэхдээ зохиолын үүсэл, утга санааны бүрдэлт, утгын гол шугамыг тодорхойлохтой холбоотой асуудлыг шийдвэрлэхэд энэ хоёр арга хоёулаа дам хэрэглэгдэнэ. Тийм учраас тэдгээр нь судалгааг сэтгэл зүйн тал руу “эргүүлнэ”. Сэтгэл зүйн тайлбар бол чухамдаа зохиол, түүний тусгаар хэсгүүдийн гол санааг зохиолчийн амьдралын онцлогийн тухай мэдлэгээс ургуулан ойлгох зорилготой. Зохиолын гол санааг ойлгох зорилт нь “бүтээл болон зохиолчийн амьдралын нэгдлийн” баримтыг ухаарсан нөхцөлд хэрэгжинэ. Тийм болохоор зохиол нь зохиолчийн амьдралын бусад талуудтай шууд холбоотой учраас бүхлийг тэр чигээр нь харгалзахгүйгээр хэсгийг ойлгож болохгүйн адил зохиолчийн амьдралыг бүхэлд нь мэдэхгүйгээр зохиолыг ойлгож болохгүй ажээ.

Хэсэг ба бүхлийн диалектикийг авч үздэг герменевтик эргүүлгийн талаар Шлейермахерын санааг дэлгэрүүлэн авч үзвэл: Энэ зарчим нь хоёр талбарт хэрэгжинэ. Нэг дэх түвшинд хэсэг нь зохиолын хэсэглэл, харин бүхэл нь зохиол өөрөө байна. Хоёр дахь түвшинд зохиолчийн гадаад дотоод амьдралын нөхцлийн харилцан үйлчлэл нь цогцоороо бүхэл, түүний зохиол нь хэсгийн хувьд илэрнэ. Зохиолыг хэлний баримтын хувьд авч үзэхэд хэсэг нь бүхлээр, бүхэл нь хэсгээр дамжин ойлгогдоно. Түүнчлэн нэг дэх хэсгээс хоёр дахид, хоёр дахиас гурав дахид гэх мэтчилэн шилжих бүрт бүхлийг ойлгохуй өөрчлөгдөх бөгөөд хэсэг бүрт тэр нь харилцан адилгүй байна. Бичвэрийн эцсийн ерөнхий ойлгохуй нь түүний тухай бие биеэ халж сольсон олон тооны таамаглалаас гарган чиглэмжтэй унших явцад эмхлэгдэн бүрэлдэх мэт байна. Түүнээс гадна бүхлийн шинэ таамаглалт ойлгохуй бүр нь өмнө уншигдсан хэсгийг ойлгохуйд ч нөлөөтэй. Буцаж ухран тодруулж, өмнөх материалыг дахин ухаарах байдлаар явагдана. Энэ нөхцлийг Шлейермахер “хуурмаг эргүүлэг” гэж

⁹⁶ Мөн тэнд.х.155.

⁹⁷ Schleiermacher Fr., Werke. Auswahl in vier Bänden. Bd. 4., 1911,х. 159.

нэрлэсэн, учир нь бодит байдал дээр ямар ч эргүүлэг байхгүй, зөвхөн захидал ба уншихын диалектик, тодруулбал хэсгүүдийг дэс дараатай уншсанаар бүхлийг ойлгохуй л байна. Энэ эргүүлэгт “орох” нь амар боловч “гарах” нь илүү хэцүү. Үүний тулд бичвэрийн утга санааг бүрэн тайлж, гүйцэд ойлгох хэрэгтэй. Зохиолыг бүрэн ойлгохуй нь урьдач ойлгоцуудын диалектик нэгдэл, зохиогчийн амьдралын дотоод гадаад нөхцлийг мэдэх, тэдгээр нь бүтээлийн санаа, түүний зохиомж, агуулга, зохиогчийн хувийн хэв маягт нөлөөлснийг ойлгохоос бүрдэх бөгөөд мөн түүнчлэн бичвэрийн зохиогч болон тайлбарлагчийн хувийн адил талыг нотолж байгаа нөхцлийг тооцож үзэх, тэдний бүтээлч чадавхийг дүйцүүлэх ёстой.

Герменевтикийг философийн салбар болгоход онцгой үүрэг гүйцэтгэсэн В.Дильтей ойлгохуй ба тайлбарлахуйг ялгасан нь /дихотомия/ хүмүүнлэгийн танин мэдэхүйн өвөрмөц арга зүйн үндсийг бэхжүүлэх болон ойлгохуйн үйлчлэлийн хүрээг тодорхойлоход асар их үүрэг гүйцэтгэсэн билээ. Түүний сургаалд ойлгохуйг утга санааг тайлахуй болон түүний үр дагавартай гүнзгий холбоотой гэдгийг харуулсан юм. Оюун сэтгэхүйн тухай болон байгалийн тухай шинжлэх ухааны онцлогийн тухай В.Дильтейн үндсэн санааг шинэ кантч Бадены сургуулийн гол төлөөлөгчид болох Г.Риккерт, В. Виндельбанд нар үргэлжлүүлжээ.

Шлейермахер ойлгохуйн категорийг бичвэрийг шинжлэх, Дильтей соёлын феномены хувьд нийгэм-түүхийн үйл явцыг судлахад хэрэглэсэн бол Гадамер амьдралын бүхий л үзэгдэлд хэрэглэх боломжтойд анхаарлаа хандуулсан нь зөв байлаа.

Хайдеггерын үзлээр ойлгохуйн мөн чанар нь нөхцөл байдлыг зүгээр л ухаарахад төдийгүй, харин ахуйн боломжуудыг нээхэд оршино. Ойлгохуйн үйл нь ямагт “герменевтик эргүүлгийн” хүрээнд, ахуйд нэвтрэн орох гэсэн хүний оршихуйн эрмэлзлийн хүрээнд, энэ оршихуйд үзүүлэх ахуйн нөлөөний хүрээнд хэрэгжинэ. Түүний үзлээр тухайн эргүүлэг нь мэдлэгийг түүний объекттой, түүхэн мэдлэгийг түүхэн ахуйтай салшгүй холбож өгөх ёстой. Хайдеггерын герменевтик нь феноменологи-субъектив, гэхдээ ер нь онтологи шинжтэй, хүн төрөлхтний аливаа ойлгохуй ба тайлбарлахуйн онтологи бүтцийн тухайд “герменевтик эргүүлгийн” феноменологи үр дагаврыг судалдаг юм. Хайдеггерын үзэл санааг цааш хөгжүүлж Гадамер герменевтикийг судалгааны илүү түгээмэл философи арга болон ертөнцийг үзэхүй болгох оролдлого хийсэн юм.

Урьдаас ойлгох, урьдчилан хэлэх, утгыг төгөлдөржүүлэх, хойш нь дамжуулах ба уламжлал зэрэг нь ойлгоцын хүрд, эргүүлгийг бүрдүүлэгч хэсгүүд ажээ. Бидний энд дурьдаж байгаа ойлгоцын өмнөх бүтэц, түүний бүрдэл хэсгийг Хайдеггер нээснээр герменевтик эргүүлгийг, ойлгох тайлбарыг өөрийг нь хэрэгжүүлэх хэлбэрийг тодорхойлон гаргасан гэж Гадамер дүгнэсэн байна.

Бичвэрийг ойлгохыг хүсэгч хэн боловч түүний утга агуулга нь ямар байх тухайд урьдчилан бодож, оюун ухаандаа байнга ноороглож байдаг. Бичвэрт ямар нэгэн утга тодорч эхэлмэгц бүх бичвэрийн утгыг бүхэлд нь бас урьдчилан ноороглож төлөвлөдөг. Өөрөөр хэлбэл, бид бичвэрийг уншихдаа бүүр анхнаасаа л ямар нэгэн тодорхой утга олох гэж уншдаг учраас л зөв утга агуулга тодорч гарч байгаа хэрэг. Цаашдын явц дунд утгын өөр шинэ ноорог гарч, нэг нэгдмэл утга үүсэхээс өмнө олон ноорог өрсөлдөн хөгждөг. Үүнээс үндэслэн тайлбарлал нь заавал урьдчилсан ойлголтоор зэвсэглэж байж ажилдаа ордог гэж хэлж болно. Энэхүү ойлгох ба тайлбарлахын утгын хөгжил хөдөлгөөнийг бүрдүүлж буй байнга, дахин дахин шинээр урьдчилан ноороглох үйл явц нь судлаачид урьдчилсан санал бодол үнэмшил тогтоож өгдөг байна. Харин баримтаар батлаагүй урьдач санал бодол нь ойлгох явдлыг үнэний замаас гаргахад хүргэж болно.

Тэхээр баримтанд тулгуурласан үнэн зөв бөгөөд тиймээс ч утгыг урьдчилан гаргаж чадахуйц таавар ноорог боловсруулж түүнийгээ “баримтаар өөрөөр нь” баталгаажуулах нь ойлгохуйн байнгын зорилт юм. Ойлгохуй нь зөвхөн түүний өөрийнх нь урьдчилсан санаа бодол санамсаргүй биш байх тохиолдолд л жинхэнэ боломжоо олж авдаг байна. Герменевтикийн анхны шаардлага бол тэдгээр өмнөх ойлголт, урьдач үнэмшил зэргийг тэдний үнэн зөв эсэх талаас нь, өөрөөр хэлбэл үүсэл гарал, ач холбогдлын өнцгөөс нь шийдэмгий шалгаж үзэхэд оршдог. Урьдаас санаж бодсон, урьдчилан хэлсэн, урьдаас болгоомжилсон зэргийг боловсруулах үед шинжилгээний сэдвийг баримтаар баталгаажуулж байхыг герменевтик шаарддаг юм. Өөрөөр хэлбэл, шинжилгээний сэдвийг түүхэн өвийг ойлгох явдлын дотор оруулан орчин үеийн соён гэгээрүүлэх хөдөлгөөний урьдач үнэмшлийг ухамсаргүйгээр хуваалцах замаар судлах ёстой ажээ.

Гадамер ойлгохуйг тайлбарлахуй ба хэрэглэхүйтэй нягт холбоотой авч үзэв. Гэхдээ герменевтикийг хүмүүнлэг соёлын арга төдийгүй өвөрмөц онтологи гэж үзсэн юм. Ийнхүү Гадамер нь В.Дильтей (ойлгогч сэтгэл судлалын үзэл баримтлал), Гуссерль (“ойлгохуйн хүрээ” ба “амьдрах ертөнцийн” онол), Хайдеггер (хэлний тухай сургаал) нарын үзэл баримтлалын зарим шинжийг өвлөн авчээ.

Ойлгохуйг Гадамер уламжлалт байдлаар зөвхөн хүний үйл ажиллагааны баримт гэж биш харин Хайдеггерын адил *ертөнц дэх хүний ахуйн суурь арга* гэж үзэв. Ойлгохуй нь ямагт соёл, байгалийн шинжлэл, шинжлэх ухаан, амьдралд нэг үгээр хаана ч гэсэн түүхийн болон хэл шинжлэлийн үйл явц байдаг хэмээн Дильтей герменевтикийг нийгэм-хүмүүнлэгийн мэдлэгийн арга зүйн үндэс гэдгээр хязгаарлаж байсан бол Гадамер *философийн түгээмэл аспект* гэж үзэх болсон юм.⁹⁸

⁹⁸ Гадамер Х.-Г.. *Истина и метод*. М. Прогресс, 1988.х. 268.

Түүнээс гадна Гадамер ойлгохуйн үйл явцын өөрийнх нь түүхэн ба диалектик шинжийг онцолж үзжээ. Үүнтэй холбоотойгоор “герменевтик эргүүлэг” Гадамерийн хувьд автономн шинжээ алдаж ойлгохуйн философийн илүү өргөн контекстэд нээгдэж байна. Түүний бодлоор субъектын хүслээр тайлбарлахуй болон манипуляци хийхэд төдийгүй амьдралд оролцох ба хандахад ойлгохуйн түлхүүр оршино. Гадамерын герменевтик нь ихэнхдээ Хайдеггерын хэлний болон феноменологийн тайлбарт чиглэсэн байдаг. Гадамерын хувьд бичвэр нь эцсийн бодит байдал болохдоо үүний л ачаар философийн гол судлах зүйл төдийгүй нууцлаг бие даасан хүч болдог. Гадамерын үзлээр аливаа бичвэрийн ойлгохуй нь түүнд байгаа үг, тэдгээрийг холбосон, дамжуулсан утгаас биш, харин ихэнхдээ тайлбарлагч субъектын идэвхит байдлаас хамаарна.

Чухамхүү тайлбарлагчаас аливаа ойлгохуйн боломж хамаардаг учраас шинийг бүтээхтэй харьцуулбал өмнөх утгыг тайлах нь тийм ч их идэвхтэй үйл биш юм. Шинэ утгыг бүтээх нь тайлбарлагчийн танин мэдэхүйн гол зорилт бөгөөд тэрээр ойлгохуй ба “ахуйн” хүрээнд ойртохыг эрмэлзэж байгаа тухайн эрин үе ба соёлынхоо тээгч нь болох нийгэм-түүхийн үүрэгтэй ажээ. Гэхдээ Гадамер өнгөрсөн үеийн болон соёлын утгуудыг “уламжлал” учраас бүрмөсөн хаяж орхиогүй юм. Түүнтэй шинэ тайлбарлагчийн шинэ санаа мөргөлдөж “герменевтик эргүүлгийн” шинэ хувилбар үүсч тэр нь “ойлгохуйг уламжлалын хөдөлгөөн ба тайлбарлагчийн хөдөлгөөний хоорондох тоглоом мэт дүрсэлнэ”⁹⁹.

Энэ үзэл баримтлалын гол тодорхойлох ойлголт нь герменевтик эргүүлэг болно. Энэ ойлголт Х.-Г.Гадамерт М.Хайдеггераас өвлөгдсөн билээ. Хайдеггер бол бичвэрийг бүхлийн хувьд хэсгүүдээс нь, хэсгийг бүхлээс нь ойлгох ёстой гэсэн сонгодог герменевтикийн баримтлалыг өөрөөр ойлгож байсан юм.

“Хожмын” Хайдеггер нь герменевтикт экзистенциал философийн статус олгож түүний хамт “герменевтик эргүүлгийн” зарчим нь танин мэдэхүйн аливаа баримтын бүтцийг тодорхойлох болжээ. Эцсийн дүндээ түүний системд эргүүлэг нь дараах бүтэцтэй болов. Үүнд: ахуйн ойлгохуй нь түүний тайлбарлахуйг нөхцөлдүүлнэ (ойлгоогүй зүйлийг тайлбарлахгүй), гэхдээ ахуйн тайлбарлахуй нь зөвхөн интуитив ойлгохуйн үндсэн дээр л боломжтой болно.

“Герменевтик эргүүлгийн” зохистой утга нь ойлгогдсон бүхэл ба түүний тусламжтайгаар тодотгогдсон хэсгүүдийн хоорондын зөрчил, асуудлын голыг ойлгохуй болон түүний бүхий л агуулгыг хэсэгчлэн тайлбарлахуйн хоорондын гэх мэт зөрчилд оршино. Жишээ нь бид уран зохиол юмуу өөр бичвэрийг агуулгынх нь үүднээс судалж байхад тэр нь хэсгүүдийн цогц, бүхэл бүтэн юм мэт бидний өмнө байна. Чухам энэхүү

---

⁹⁹ Мөн тэнд. х. 269.

нийлбэрээр дамжин бүхлийн агуулга нь хэлбэрт харьцана. Гэвч хэлбэр рүү гүнзгийрэхийн хэрээр агуулгын нийлмэл шинж нь илтэд хангалтгүй болж бүхлийг болон түүний онцлогийг илүү гүнзгий ойлгох шаардлага гарч ирнэ. Ийнхүү зөрчлөөр дамжин амжилттай ойлгох үйл явц урагшилна.

Аливаа утга санааг эзэмшигч байгууламжийг, жишээ нь уран зохиолыг бүтцийн хэсгүүдэд хуваах нь онцгой мөн чанар бүхий бүхлийн оршихуйн зайлшгүй нөхцөл болдог. Хэсэг ба бүхлийн харилцан холбоо нь өвөрмөц мөн чанар бүхий тухайн хэсгүүдийн ч оршихуйн зайлшгүй нөхцөл болно. Үүнтэй адил үг бол өгүүлбэрийн хэсэг, өгүүлбэр нь өөрөө зохиолын бүрэлдэхүүнд орон түүний хэсэг болно гэх мэт. Эдгээр хэсгүүдийн тасралтгүй харилцаа, тодруулга явагдаж эргүүлгийг өргөтгөж байх тул эргүүлэг гэж нэрлэх нь харьцангуй юм. Энэ нь юуны өмнө ороомог бөгөөд өмнөх тойрог бүр нь дараагийнхаа тойргийг өргөтгөж тиймээс анхных нь хаагдаж “амжихгүй”, харин дараагийн илүү өргөн тойрогт шилжиж байж шийдвэрлэгдэнэ.

Герменевтикчдийн ашиглаж байгаа эргүүлгийн дүр зураг нь ойлгохуйн үйл явцын жинхэнэ утгыг гажуудуулдаггүй. Гэхдээ танин мэдэхүй нь ямагт ойлгохуйг өргөтгөж түүний заагаас байнга гаргаж байдаг учраас ойлгохуй нь хэсэг ба бүхлийн харилцааны буюу хаалттай системээр хязгаарлагдахгүй. Түүнээс гадна эргүүлгийн “эвдрэл” гэсэн санаа нь “утвар ойлгоц”- оор дамжин зөвхөн гаднаасаа (метафорически) ойлгохуй ба утвар ойлгоцын харилцан шүтэлцээний эргүүлгийн “эвдрэл” мэт санагдана. Утвар ойлгоцыг оруулаад (жишээ нь ойлгохуйн нөхцлийг бүрдүүлэгч шинэ онцгой шаардлагыг оруулаад) бид “герменевтик эргүүлгийн” зарчмыг тэр тусмаа шинэ шинэ утга санаатай болгож ойлгохуйг өргөтгөж байдаг.

Гадамер энэ томъёололд “бүхлийг” утвар ойлгоц, урьдач үнэмшил, бүхий л бичвэрийн утга санааны тухай таамаглал гэж үзсэн ба утга санаа нь хэсгүүдийг тайлбарлах боломж олгохын хамт тайлбарлах явцад шалгагддаг гэж үзсэн. Гэхдээ утвар ойлгоцод тайлбарлагчийн ямар нэг дур зорго байдаг гэж болохгүй, учир нь уншихаас өмнө ямар ч утвар ойлгоц байхгүй, зөвхөн уншиж эхэлсний дараа л хараахан цэгцрээгүй байдлаар, гэхдээ уламжлалын хандлагатай үүсдэг байна. Ойлгохуйн энэ талыг Гадамер “асуулт”, “хариулт” гэсэн нэр томъёогоор тодорхойлж: “ойлгохуй нь бидэнд хандсан ямар нэг юмнаас эхэлнэ. Энэ бол герменевтикийн эн тэргүүний нөхцөл мөн. Үүний тулд: өөрсдийн хувийн урьдач бодомжоос эрс татгалзах шаардлагатайг ... бид мэднэ. Гэхдээ бодомжоос, тиймээс юуны түрүүнд урьдач-бодомжоос татгалзана гэдэг нь логикийн үүднээс асуулт байх болно”¹⁰⁰ хэмээжээ.

¹⁰⁰ Гадамер Х.-Г.. *Истина и метод: Основы философской герменевтики*. - М.: Прогресс, 1988.х.354

Гадамер ойлгох үйл явц нь бүхлээс хэсэг рүү, түүнээс эргээд бүхэл рүү байнга шилжиж байдаг гэж үзсэн. Энд ойлгогдсон утга агуулгын нэгдлийг төвлөрүүлэх, түүнийг улмаар тойргоор өргөтгөх явдал хамгийн гол нь байна. Энэ бол герменевтикийн зорилго мөн. Тойрогт эхлэл байхгүй, тойрогт төгсгөл байхгүй юм. Түүний хаана нь ч гэсэн урьдач ойлгоц, бичвэрийг утга агуулгыг хүлээх, ойлгох, тайлбарлах, үг хэлээр илэрхийлэх зэрэг танин мэдэхүйн мөчлөг бүрийн аль нэг нь гэнэт гарч ирж болно. Герменевтикийн хийх ажил нь тэхээр бүхлээс нэгжид, түүнээсээ эргээд бүхэлд гэх мэтээр үргэлж эргүүлгийн харилцаанд явагддаг ажээ. Бүх нэгж хэсэг нь бүхэлдээ тохирч байх явдал нь үнэн зөв ойлгохын шалгуур мөн. Ийм тохирол байхгүй бол буруу ойлгосны гэрч болно. Урьдач ойлгоцын хөдөлгөөнийг төсөөлөн тодорхойлох энэ явц нь бичвэрийг хэрхэн ойлгохыг байнга тодорхойлж байдаг байна. Эргүүлгийн бүтэц нь формаль шинжтэй биш бөгөөд эргүүлэг нь субъектив ч биш, объектив ч биш юм. Эргүүлэг нь ойлголт бол уламжлал ба тайлбарлал гэсэн хоёр хөдөлгөөний харилцан үйлчлэл мөн гэдгийг л тодорхойлон бичиглэж байгаа хэрэг. Тийм учраас ч Гадамер бодит байдлыг ойлгон эзэмших ойлголтоос өмнөх, тусгалаас өмнөх хэлбэрийг их ач холбогдолтой гээд түүнийг “урьдач ойлголт”-ын шат бөгөөд зөв ойлгож, тайлбарлах нөхцөл мөн гэж үзсэн байна. Бичвэрийг ойлгох бидний ойлголтод чиглэсэн утгыг урьдчилан тайлбарлах явдал субъектив үйлдэл биш бөгөөд биднийг түүхэн өвтэй холбож байгаа нийтлэгээс өөрийгөө гарган тодорхойлдог юм. Харин энэ нийтлэг гэдэг нь анхан өгөгдсөн урьдач нөхцөл биш, харин бид түүнийг бүтээж, төрүүлж, өв уламжлалыг бий болгоход оролцож байдаг билээ. Ойлгохуйн эргүүлэг нь тэхээр ямар нэгэн “арга зүйн эргүүлэг” биш бөгөөд тэр нь ойлгохуйн онтологийн бүтцийн нэг талыг тодорхойлж байдаг байна.

Ойлгоц бүхний үндэс болох энэ тойргийн утганд “бүрэн төгс болохын урьдчилсан төсөөлөл” бас багтаж байдаг. Энэ нь аливаа ойлгоцыг чиглүүлж байдаг бас нэг урьдач нөхцөл мөн. Энэ нь зөвхөн утгын бүрэн төгс нэгдэлтэй тийм зүйл л ойлгомжтой байна гэж бас шаарддаг ажээ. Тухайлбал, бид аливаа бичвэрийг уншихдаа түүний утга бүрэн төгс болж төгссөн байна гэж урьдаас төсөөлж уншдаг. Харин энэ урьдач төсөөлөл маань буруу байвал, өөрөөр хэлбэл бичвэр ойлгогдохгүй байвал, зөвхөн энэ нөхцөлд л бидний уншсан бичвэр зөв эсэхэд эргэлзэхэд хүрдэг. Бидний ойлгоход тус болдог жинхэнэ урьдач санаа бодлыг буруу ойлголт төрүүлдэг хуурамч санаа бодлоос ялган салгахад герменевтикийн шүүмжлэлт асуулт тус болох ёстой аж.

Гадамер философийн герменевтик нь асуулт хариултын логик буюу харилцан ярианы шинжтэй болохыг ямагт цохон тэмдэглэж байв. Тухайлбал, соёлын уламжлалыг тайлбарлах явдлыг тэр өнгөрсөн ба одоогийн харилцан яриа гэж үзэж байлаа. Харилцан яриа, харилцаа бол оюун сэтгэхүйн тухай шинжлэх ухаанд үнэнийг олж авах үндсэн арга мөн. Бүх мэдлэг нь

асуултыг дамжин бий болдог бөгөөд тэр тусам хэдийгээр үүний эсрэг мэт санагдах боловч асуулт нь хариунаасаа түвэгтэй байдаг. Тэхээр харилцан яриа, өөрөөр асуун шалгаах ба хариулах нь диалектикийг хэрэглэх арга ажээ. Асуудлыг шийдэх нь мэдлэгт хүрэх зам бөгөөд энд эцсийн үр дүн нь асуулт өөрөө зөв тавигдаж чадсан эсэхээс их юм шалтгаалах болно.

Сонгодог герменевтикийн ойлгох, тайлбарлах, хэрэглэх ажиллагааг тодорхойлж буй Гадамерын санал онцгой сонирхолтой юм.

Х.-Г.Гадамер тэдгээрийг бүтцээрээ төдийгүй хэрэгслээрээ ялгаатай үйл явц гэж үзээд: ойлгохуй бол бичвэрийг тайлбарлагчийн дотоод хэлэхүйд шилжүүлэх ажиллагаа, хэрэглэхүй бол бичвэрийг одоогийн нөхцлийн хэлэнд буулгах ажил, харин тайлбарлахуй бол бичвэрийг бичвэрийн хэлэхүй, нөхцөл байдал болон тайлбарлагчийг өөрийг нь нэгтгэж буй хэлэнд хөрвүүлэх явдал гэж үзжээ. Ойлгохуйн үзэгдлийн гадаад дотоод тал гэж уламжлал ёсоор үзэж байсан тайлбарлахуйн болон ойлгохуйн зэрэгцээ энэхүү үзэгдэл нь тухайн нөхцөлд ойлгогдохууныг хэрэглэх алхмыг зайлшгүй агуулдаг. Хэрэглэхүй нь урьдаас өгөгдсөн ямар нэгэн нийтлэг ерөнхий зүйлийг аль нэг онцгой нөхцөлтэй харьцуулна гэсэн үг биш. Уламжлалтай харьцаж буй тайлбарлагч түүнийг хэрэглэхийг зорьдог. Энэ нь түүний судалж буй бичвэр өөрт нь бэлэн оногдохуун болж байгаа бөгөөд түүнийг тэрвээр ямар нэгэн түгээмэл ерөнхий зүйл мэтээр ойлгоод дараа нь онцгой зүйлд ашиглана гэсэн үг биш юм.

Эсрэгээр тайлбарлагч нь чухам энэ ерөнхийг (бичвэрийг) ойлгох, өөрөөр хэлбэл бичвэрийн утга санаа ба утга агуулгыг бүрдүүлж буй уламжлалын өгүүлж буйг л ойлгохыг хичээдэг. Гэхдээ тэрээр үүнийг ойлгохын тулд өөрөөсөө болон өөрийнхөө байгаа тодорхой герменевтик нөхцлөөсөө хийсвэрлэгдэж болохгүй. Бичвэрийг ойлгохыг хүсвэл энэ нөхцөлтэйгөө түүнийг холбох ёстой”.¹⁰¹

Ойлгохуйн энэ үйл явцад гол зүйл нь тайлбарлахуй бөгөөд өөрөөр хэлбэл бичвэрийг ойлгогч нь одоо үеийнхээ хэлэнд “буулгах” явдал гэж Гадамер үзээд: “Тайлбарласны ачаар бичвэр нь хэлтэй болох ёстой. Гэвч хэрэв уншигчдад хүрэх чадвартай хэлээр ярихгүй бол ямар ч бичвэр, ямар ч ном ер нь ярихгүй. Ийм учраас хэрвээ бичвэрийг ярихад нь үнэхээр туслахыг хүсч байгаа бол тайлбар нь зөв хэл олох ёстой”.¹⁰²

Гэхдээ энэ “зөв хэл” бол бичвэрийн хэл биш боловч бичвэр болон тайлбарлагч хоёр хоёул ярьж чадах хэл юм. Аливаа тайлбар нь өөрөө хамаарагдаж байгаа тэр герменевтик нөхцөл байдалдаа зохицон орох ёстой хэмээн тэрээр үзжээ. Ийнхүү Гадамер ойлгохуйн үйл явцын дараах бүтцийг гаргаж байна. Үүнд: ойлгогдож буй бичвэр нь хувийн ярих үйл

¹⁰¹ Гадамер Х.-Г.. *Истина и метод.* - М.: Прогресс, 1988.х.383

¹⁰² *Мөн тэнд.х.* 462

ажиллагааны бүтээгдэхүүн биш, гэхдээ ойлгохуйн олон тооны хувийн тохиолдлууд доторх ерөнхий гэж тооцогдоно.

Тайлбарлагчийн зорилт нь түүнд ойлгомжтой байгаа энэ ерөнхийг бичвэрийн “зөв” эсвэл “үнэн” гэдгийг харуулахын тулд илрүүлэх биш юм. Түүний зорилт бол тухайн нөхцлийнхөө тусламжтайгаар бичвэрийн ерөнхий утга санааг сэргээх, утга санааг эндэх нөхцлийнхөө хэлэнд нөхөн бүтээх ёстой гэж хэлж болно. Ийм тохиолдолд ойлгохуйн боломж нь мөн л яригч болон тайлбарлагчийн байгаа нөхцлийн нийтлэгт үндэслэнэ. Өөрөөр хэлбэл бичвэрийн ерөнхий утга нь бичвэрээс аппликацийн аргаар гаргаж авсан олон тооны ойлгогчийн буй нөхцлийн бүтээгдэхүүн бөгөөд ямар нэгэн үнэн, “хэргийн гол” болно, харин яригчийн бодол огт биш. Бичвэр өөртөө ухварласан зүйлээ бүрэн илэрхийлдэг төдийгүй хэлэгдсэн бүх зүйл нь бүрэн үнэн байна гэж үзэж болно.

Ойлгоно гэдэг нь юуны өмнө ямар нэг юмны учрыг олно, дараа нь хоёр дахь ээлжинд бусдын бодлыг тодруулна, түүний тухайлж буй зүйлийг ухварлана гэсэн үг юм. Ийнхүү герменевтикийн нэг анхдагч нөхцөл бол юмсын ойлгохуй, би ба бусад нэг адил юмыг авч үзэхэд үүссэн нөхцөл юм.¹⁰³ Юмсыг ойлгохуйн ийм нөхцөл нь “урьдчилан бүрэлдсэн бодомжууд – урьдач үнэмшлүүдийг суурь болгосон нийтлэгийн хэлбэрээр” биежинэ. Ойлгохыг хүсч буй хүн уламжлалын дэвшүүлж буй юмтай холбогддог, эсвэл уламжлалтай холбоотой оршдог, түүний дотроос уламжлал бидэнд ханддаг, эсвэл холбогдохыг оролддог гэдгийг герменевтик эш үндэс болгох ёстой”.¹⁰⁴

Ойлгохуйн тухай герменевтик үзэл баримтлалыг томъёолбол: ойлгохуй бол хэл бүтээх үйл явц (өөрөөр хэлбэл герменевтикийн үүднээс үнэний илрэх орчныг), уламжлалаар өгөгдсөн бичвэрийг, мөн уламжлалыг өөрийг нь одоогийн нөхцөлтэй холбохуй гэж хэлж болно. Энэ нь ойлгохуй гэж нэрлэгддэг олон тооны үзэгдлүүдийг хамрах чадвартай маш чухал үзэл баримтлал гэдэг нь яриангүй. Үүнээс гадна тэр нь бичвэрийг судлах ерөнхий онол болж чадна, учир нь ямар ч уншигч буюу сонсогч нь уншиж юмуу сонсож буй зүйлээ ойлгодог учраас тэдний хэлний болон сэтгэхүйн үйл ажиллагааны ерөнхий тодорхойлолт болж болох юм.

Ийнхүү герменевтикийн чиглэл бүр бичвэрийн утга санааг тайлах, тайлбарлах дүрмээ боловсруулж, тэдгээрийг шинжилж үнэлэн, тайлбарлах туршлага хуримтлуулж нэгтгэн дүгнэж иржээ.

НОМ ЗҮЙ

1. Автономова, Н. С. Рассудок, разум, рациональность. - М.: Наука, 1988. -286 е.;
- Быстрицкий, Е. К. Научное познание и проблема понимания. - Киев: «Наукова думка», 1986

¹⁰³ Гадамер Г.-Г. О круге понимания // Актуальность прекрасного. - М.: Искусство, 1991.х.79

¹⁰⁴ Мөн тэнд.

2. Гадамер Х.-Г.. Истина и метод: Основы философской герменевтики. М. Прогресс, 1988
3. Дейк ван, Т. А., Кинч, В Стратегии понимания связного текста // Новое в зарубежной лингвистике. - Вып. 23. Когнитивные аспекты языка. - М., 1988.
4. Кузнецов В.Г. Герменевтика и её путь от конкретной методики до философского направления. //Логос. 1999
5. Ожегов, С. И. Словарь русского языка : ок. 57 000 слов / Под ред. докт. филол. наук, проф. Н. Ю. Шведовой. -14-е изд., стереотип. - М.: Рус. яз., 1983
6. Schleiermacher Fr., Werke. Auswahl in vier Bänden. Bd. 4., 1911.
7. Фалев Е. В. Герменевтика Хайдеггера. - СПб.: Алетейя, 2008
8. Шульга Е.Н. Когнитивная герменевтика. М., 2002

SUMMARY

In summary, it should be noted that modern hermeneutics becomes a theory of being, that is a philosophical discipline. This was possible due to a rethinking of the place of its central category of "understanding." Understanding of the mode of learning becomes a mode of being. Now the main task of hermeneutics appears not methodological focus on the phenomenon of understanding of meaning and understanding of the identification of the ontological status as a moment of human life. Hermeneutics in this connection becomes philosophical significance is the doctrine of the human being.